

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016, p. 1457-1474
DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9385>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 25.02.2016 ✓ Accepted/Kabul: 25.03.2016
✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. İlkay ULUTAŞ – Doç. Dr. Neslihan DURMUŞOĞLU SALTALI

This article was checked by iThenticate.

36-72 AYLIK ÇOCUKLARA YÖNELİK “SALDIRGANLIK YÖNELİM ÖLÇEĞİ” GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

K. Büşra KAYNAK - Adnan KAN** - Zeynep KURTULMUŞ****

ÖZET

Bu çalışmada Engellenme-Saldırganlık (Frustration-Aggression Hypothesis) Teorisi temel alınarak 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını nelere ya da kimlere yönelttiklerini tespit eden bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilgili alan yazın temel alınarak oluşturulan ölçek formu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında Ankara, Antalya, Hatay, Konya ve Muş illerinden ortalama yaşları 5.3 olan toplamda 337 çocuk (n=164 kız; n=173 erkek) üzerinde uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi neticesinde ölçeğin 27 madde ve 4 alt boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Bu alt boyutlar ilgili alan yazın doğrultusunda; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin tamamı için Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .957 olarak tespit edilirken; alt boyutlar için sırası ile .946, .945, .853 ve .920 olarak belirlenmiştir. Ayrıca 2014-2015 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında Ankara il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 127 çocuk ile ölçüt geçerliği çalışması yapılmıştır. Bu amaçla çocuklara araştırmacılar tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği”nin yanı sıra Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilmiş, ülkemize uyarlaması Şen ve Arı (2011) tarafından yapılmış “Okul Öncesi Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ölçeklerin alt boyutları arasında 0.01 düzeyinde anlamlı .340 ile .875 arasında değişen korelasyonlar olduğu belirlenmiştir. Tüm bu bulgular geliştirilen ölçeğin, 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını neye ya da kimlere yönelttiklerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi ABD., El-mek: bkaynak@gazi.edu.tr

** Prof. Dr. , Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., El-mek: adnankan@gazi.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi ABD., El-mek: zeynepkurtulmus@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, çocuk

DEVELOPMENT OF “AGGRESSION TENDENCY SCALE FOR 36-72 MONTHS-OLD CHILDREN”

ABSTRACT

In this study, it is aimed to develop a scale which can detect the behaviors of 36-72 month-old children in times of aggressive impulse. In order to achieve this, 337 preschool children were selected by using convenience sampling method and included in the first study group. These children were attending to school in the fall semester of 2014-2015 academic year in Ankara, Antalya, Hatay, Konya and Muş provinces. Exploratory factor analysis was performed on scale forms applied to these children. As a result of the Exploratory Factor Analysis, the eigenvalue of the scale was grouped under four different factors which were higher than 1. There was no item in the scale giving load to any of the factors whereas there were 6 items giving load to more than one factor. Then, it was observed that the scale with 27 items was grouped under four factors. The first one of these four factors explained the 48.11% of the variance and it was named as “physical aggression towards others”. The second one was named as “relational aggression towards others” and it explained the 11.66% of the total variance. It was found that the third one explained the 5.25% of the total variance and it was named as “self-directed aggression” and the fourth factor was named as “aggression against objects/items” and it explained the 7.7% of the total variance. In order to determine the reliability of the scale, total correlation was tested for each item and Cronbach’s alpha reliability coefficients were calculated. Accordingly, the Cra of the scale was .957, the Cra of the “physical aggression towards others” subdimension was .946, the Cra of the “relational aggression towards others” subdimension was .945, the Cra of the “self-directed aggression” subdimension was .853 and the Cra of the “aggression against objects/items” subdimension was .920. Furthermore, in order to determine the criterion validity of the scale, we created a second study group which was composed of 127 pre-school children who were continuing their education in the spring semester of the 2014-2015 academic year in preschools located in the center of Ankara province. In addition to our scale, Pre-School Social Behavior Scale-Teacher Form, which was developed by Crick, Casas & Mosher (1997) and adapted to Turkish by Şen and Arı (2011), was applied to these children. The scale was composed of four subdimensions but only physical aggression and relational aggression subdimensions were used. It was found that correlations were varying between $r=.340$ and $r=.875$ subdimensions of both scales ($p<0.01$). All these results show that “Aggression Tendency Scale for 36-72 Months-Old Children” is reliable and valid in terms of both general and factorial respects.

STRUCTURED ABSTRACT

Aggression is a social phenomenon inherited in all individuals and it contains various elements (Coie, Cillessen, Dodge, Hubbard, Schwarz,

Turkish Studies

Lemerise & Bateman, 1999). Until now, many researchers have attempted to define this complex concept. Dollard, Doob, Miller, Mowrer & Sears (1939) tried to clarify the aggression and they explained Frustration-Aggression Theory. According to the definition of Berkowitz (1989), aggression leads to intentional behaviors with the aim of hurting or harming others in case an individual is frustrated at the time he/she reaches a valuable goal. In literature, there are various different studies regarding aggression whereas there are couple of studies in which the aggression behavior is tried to be measured. The first scale which is frequently used for preschool children is "Pre-School Social Behavior Scale-Teacher Form". This scale was developed by Crick, Casas & Mosher (1997) and it was adapted to Turkish by Sen and Arı (2011). There is also a peer version of the same scale but the Turkish adaptation of this scale has not yet been performed. Another scale is "Ladd-Profilet Child Behavior Scale" which was developed by Ladd & Profilet (1996). The Turkish Adaptation of this scale was performed by Gulay (2008). Only one subdimension of this scale measures the aggression whereas other subdimensions are mostly used in studies in which peer relationships are examined. Another tool which is commonly used in measuring the aggression is "Buss-Perry Aggression Scale". This scale was developed by Buss & Perry (1992) and it was adapted to Turkish by Can (2002). Buss-Perry aggression scale is commonly used in various studies but it is not possible to use this scale in order to determine the aggression of preschool children. In studies, observation technique is one of the qualitative research approaches and it is also used to measure the aggression. However, there is no study which examined the pre-school children's attitudes when they feel aggression impulse. Therefore, in this study, it is aimed to develop a scale which can detect the behaviors 36-72 month-old children exhibit in case they feel aggressive impulse. In order to achieve this, 337 preschool children were selected by using convenience sampling method and included in the first study group. These children were continuing their education in the fall semester of 2014-2015 academic year in Ankara, Antalya, Hatay, Konya and Muş provinces. Exploratory factor analysis studies were performed by using scale forms which were applied to these children. Furthermore, in order to determine the criterion validity of the scale, we created a second study group which was composed of 127 pre-school children who were continuing their education in the spring semester of the 2014-2015 academic year in preschool institutions located in the center of Ankara province.

During the scale development, primarily national and international studies were searched and examined in order to overview concepts related to aggression. Then, indicators which were related to aggression behavior were identified by reviewing the literature, and it was decided to use the Frustration-Aggression Hypothesis as the theoretical basis of the scale. This hypothesis was developed first in 1939 by Dollard and a group of researchers in Harvard University and it was further reviewed by Leonard Berkowitz in 1989. Primarily, a form was developed which was composed of 51 items. Subsequently, in order to test the content validity, the form was examined by 4 experts who were graduated from psychology or psychological counseling and guidance undergraduate programs and who also had PhD on child development. Upon receiving opinions of

Turkish Studies

experts, unnecessary items, items which were not relevant to the intended age range, and items which contained broad statements were excluded from the scale and some other items were improved. In the end, the form was finalized with 33 items. Then, the scale was controlled by Turkish language expert and necessary corrections were made in line with the opinions of the expert. By using the finalized scale, data were collected. Before performing the factor analysis, KMO coefficient was calculated and determined as 0.93 in order to detect the compliance of data. Besides, Barlett Sphericity test was performed in order to control whether data were coming from multivariate normal distribution. The positive results of chi-square test indicated that the data of this scale were normal distributed. As a result of the analysis, Barlett Test results were significant ($\chi^2 = 8584.327$; $p=0.00$). All these analyses showed that the trial form of this scale was suitable for factor analysis. As a result of the Exploratory Factor Analysis, the eigenvalue of the scale was grouped under four different factors which were higher than 1. There was no item in the scale which gave load to any of the factors whereas there were 6 items which gave load to more than one factors. Then, it was observed that the scale with 27 items was grouped under four factors. The first one of these four factors explained the 48.11% of the variance and it was named as “physical aggression towards others” in line with the literature. The second one was named as “relational aggression towards others” and it explained the 11.66% of the total variance. It was found that the third one explained the 5.25% of the total variance and it was named as “self-directed aggression” and the fourth factor was named as “aggression against objects/items” and it explained the 7.7% of the total variance.

In order to determine the criterion validity of the scale, we selected 127 pre-school children (65 female, 62 male) who were continuing their education in the spring semester of the 2014-2015 academic year in preschool institutions located in the center of Ankara province. Additional to the scale developed by our group, Pre-School Social Behavior Scale-Teacher Form, which was developed by Crick, Casas & Mosher (1997) and adapted to Turkish by Sen and Arı (2011), was also applied to these children. The scale was composed of four subdimensions but only physical aggression and relational aggression subdimensions were used. It was found that there were changing correlations between $r=.340$ and $r=.875$ subdimensions of both scales ($p=0.01$). These results proved that the scale developed by our group had criterion validity. In order to determine the reliability of the scale, total correlation was tested for each item and Chronbach’s alpha reliability coefficients were calculated. Accordingly, the Cra of the scale was .957, the Cra of the “physical aggression towards others” subdimension was .946, the Cra of the “relational aggression towards others” subdimension was .945, the Cra of the “self-directed aggression” subdimension was .853 and the Cra of the “aggression against objects/items” subdimension was .920. When the total test correlations of each subdimensions were examined, it was determined that the values altered between the lowest value ($r=.552$) and the highest ($r=.860$). These findings showed that the scale is sufficiently reliable. Additionally, it was also determined that each item of the scale can distinguish individuals who had characteristics which were aimed to be measured from others who did not have these characteristics. Independent samples t test was used to examine whether or not there

Turkish Studies

was a significant difference between the mean item values of upper and lower 27% groups and the t value changed between 25.162 and 3.541 (all of them were significant, $p < 0.01$).

Conclusively, when the validity and the reliability of the "Aggression Tendency Scale for 36-72 months-old Children" are examined, it is possible to state that the scale is reliable and valid in terms of both general and factorial respects. In this regard, it is recommended that this "Aggression Orientation Scale" should be used particularly by preschool teachers and by all researchers who are working with child development.

Keywords: Aggression, physical aggression, relational aggression, child

Giriş

Saldırganlık tüm insanların doğasında bulunan sosyal bir olgu olup içerisinde pek çok ögeyi barındırmaktadır (Coie, Cillessen, Dodge, Hubbard, Schwarz, Lemerise & Bateman, 1999). Bugüne kadar pek çok araştırmacı bu karmaşık kavramı tanımlanmaya çalışmıştır. İçgüdü kuramları saldırganlığı doğuştan gelen içgüdüler ile açıklarken; içerisinde Bandura'nın da bulunduğu sosyal öğrenme kuramcıları saldırganlığı bireyin sosyalizasyonunun sonucunda gerçekleşen öğrenmelerine dayandırarak açıklamaktadırlar. Sosyal öğrenme kuramında saldırganlık kavramı bireyin tamamen kendisi ile alakalı olan içsel faktörlerin yerine dışsal faktörleri ve çevreyi vurgulayarak ele alınmaktadır (Hasta ve Güler, 2013).

Saldırganlığı açıklamaya çalışan kuramlardan biri de Sosyal Öğrenme Kuramcıları tarafından oldukça eleştirilen Engellenme Saldırganlık Teorisi'dir. Harvard Üniversitesi'nden Dollard, Doob, Miller, Mowrer & Sears (1939) tarafından ortaya atılan Engellenme Saldırganlık Teorisi'ne göre saldırganlık, doğrudan kişileri incitmeyi amaçlayan davranışlarda bulunmak şeklinde tanımlanmaktadır. Dollard ve meslektaşları teorilerinde saldırganlığın her zaman engellenme sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedirler. Kurama yapılan eleştiriler neticesinde kuramcılardan Miller (1941) engellenme durumunda birçok tepkinin ortaya çıktığını, bu tepkilerden birinin de saldırganlık olduğunu belirtmiştir (Akt. Berkowitz, 1989: 61). Miller'dan sonra Berkowitz (1989) de her engellenme durumunda saldırganlığın ortaya çıkmayacağını belirterek saldırganlığı "*bir kimsenin tam hedefine ulaşmak üzereyken hedefine ulaşmasını engelleyen bir durum ile karşılaşması durumunda başkalarını incitme veya zarar verme amacı ile kasten yapılan davranışlar*" olarak tanımlamaktadır (Berkowitz, 1989).

Saldırganlığın tanımına ilişkin alan yazında farklı bakış açıları olmakla birlikte bireyde bu davranışın ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili olarak büyük oranda fikir birliği mevcuttur. Tremblay (2004) saldırganlığın bebeklik döneminin sonlarından itibaren görülmeye başladığını belirterek, kardeşler ve akranlar arasındaki artan etkileşim ile bireysel çatışmaların da arttığını ve bunun sonucunda saldırganlık olarak tanımlanan davranışların artış gösterdiğini belirtmektedir (Akt. Berk, 2013). Erken çocukluk döneminde saldırganlık çalışan araştırmacılarından olan Crick & Grotpeter (1995) iki tür saldırganlık üzerinde durmaktadırlar:

- *Fiziksel Saldırganlık:* Başkalarına fiziksel güç kullanarak vurma, tekmeleme, çimdikleme, yumruk atma ve objeleri güç kullanarak atma gibi fiziksel güç gerektiren davranışları gerçekleştirme durumudur.
- *İlişkisel Saldırganlık:* İlişkiye zarar verici bir araç olarak dedikodu yapma, bir başkasının sırrını kötü niyetli bir şekilde açığa çıkarma, yalan söyleme, laf taşıma,

Turkish Studies

kasıtlı olarak bir kişiden uzak durma, onu yok sayma, dışlama veya akranları ile ilişkilerinden ya da bir oyundan dışlanmasını sağlayıcı davranışlarda bulunmaktadır.

Bu saldırganlık türlerine ilaveten Coie & Dodge (1998) sözel ve sözel olmayan saldırganlığı tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bireylere hakaret etme, alay etme ve isim takma gibi özellikleri içerisinde barındıran saldırganlık türü sözel olarak ifade edilirken; yüzünü buruşturma, omuz silkme, iğneleyici bir şekilde bakma gibi özellikleri içerisinde barındıran saldırganlık türü sözel olmayan saldırganlık olarak ifade edilmektedir (Akt. Ostrov, Woods, Jansen, Casas & Crick, 2004).

İlgili alan yazınında üzerinde değişik tanımlamalar yapılan, oldukça uzun süredir çalışılan ve halen de çalışılmaya devam eden saldırganlık kavramının nasıl ölçüldüğüne bakıldığında ise karşımıza birkaç ölçek çıkmaktadır: Bunlardan ilki okul öncesi dönem çocukları ile yapılan çalışmalarda (Bonica, Arnold, Fisher & Zeljo, 2003; Casas, Weigel, Crick, Ostrov, Woods, Jansen-Yeh, Huddelston, & Casas, 2006; Crick, Ostrov, Burr, Cullerton-Sen, Jansen-Yeh & Ralston, 2006; Harman, 2009; Uysal ve Dinçer, 2013) oldukça yaygın bir şekilde kullanılan “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” dur. Bu ölçek Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe’ye Şen ve Arı (2011) tarafından uyarlanmıştır. İlgili ölçeğin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık alt boyutunun yanı sıra iki alt boyutu daha bulunmaktadır. Aynı ölçeğin bir de akran formu bulunmakta olup, bu formun Türkçe uyarlaması yapılmamıştır. Okul öncesi dönem çocuklarında kullanılan bir diğer ölçek ise “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” dir. Ladd & Profilet (1996) tarafından geliştirilen bu ölçeğin Türkçe’ye uyarlamasını Gülay (2008) yapmıştır. Bir alt boyutu saldırgan davranış olan ölçeğin, diğer beş alt boyutunun ölçtüğü özellikler nedeni ile özellikle akran ilişkileri çalışmalarında (Kadan, 2010; Gülay Ogelman, 2013) kullanıldığı bilinmektedir. Saldırganlığı ölçmede sıklıkla kullanılan bir araç ise “Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği” dir. Bu araç Buss & Perry (1992) tarafından geliştirilmiş olup; Can (2002) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği; ilgili alan yazınında pek çok çalışmada (Gündoğdu, 2010; Donat Bacıoğlu ve Özdemir, 2012; Tsorbatzoudis, Travlas & Rodafinos, 2012) kullanılmıştır. Ancak bu ölçeğin geliştirildiği yaş grubu nedeni ile okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlığını belirlemede kullanılması mümkün değildir. Ayrıca alan yazınında “Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği” nin halen geçerli olan psikometrik özelliklerinin geliştirilmesi üzerine çeşitli çalışmalar (Bernstein & Gesn, 1997; Bryant & Smith, 2001) yapıldığı görülmüştür.

Yukarıdaki ölçme araçlarına ilaveten, saldırganlığı ölçmede nitel araştırma yaklaşımlarından gözlemi kullanılarak yapılan araştırmaların (Carpenter & Nangle, 2002; Ostrov, Woods, Jansen, Casas & Crick, 2004; Ostrov, Gentile & Crick, 2006; Faria, 2009) da var olduğu görülmüştür. Bu araştırmaların bir kısmında da gözleme ilaveten Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilen “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği” nin kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca ilgili alan yazınında farklı yaş gruplarına yönelik saldırganlık ölçeği geliştirme çalışmalarının (Çelik ve Otrar, 2009; Gültekin, 2011) da var olduğu görülmüştür. Ancak bu ölçek geliştirme araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlıklarını neye yönelttiklerini belirlemek amacı ile bir çalışmanın yapılmaması dikkat çekmektedir. Tüm bu nedenler göz önüne alınarak bu çalışmada 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını neye yönelttiklerini belirleyecek bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu bölümde “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği”nin geliştirildiği grubun özellikleri ile ölçeğin geliştirilme basamaklarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Çalışma Grubu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016

Bu araştırmada iki çalışma grubu bulunmaktadır. İlk çalışma grubu üzerinde ölçek geliştirme kapsamında açıklayıcı faktör analizi çalışmaları yapılmış, ikinci çalışma grubu üzerinde ise ölçüt geçerliği çalışmaları yapılmıştır. Buna göre araştırmanın birinci çalışma grubunu 2014-2015 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında Ankara, Antalya, Hatay, Konya ve Muş illerinden seçilen toplamda 337 çocuk oluşturmaktadır. Bu grubunun %48.7'si (n=164) kız, %51.3'ü (n=173) erkektir. Araştırmaya katılan çocukların yaşları 3 yaş (36 ay) ile 6 yaş (72 ay) arasında değişmekte olup yaşlarının ortalaması 5.3'tür. Çalışma grubu belirlenirken uygun örnekleme (convenience sampling) metodu ile illerdeki okul öncesi öğretmenleri tespit edilmiş ve her öğretmenin sınıf listelerine ulaşılmıştır. Daha sonra sınıf listelerinden araştırmacılar tarafından seçkisiz (random) olarak 5 kız 5 erkek çocuk seçilmiş, öğretmenlerden bu çocukları düşünerek ölçek formunu doldurmaları istenmiştir. Ölçeğin ölçüt geçerliğini belirlemede kullanılan ikinci çalışma grubunu ise 2014-2015 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında Ankara il merkezinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 127 çocuk oluşturmaktadır. Bu çocukların %51.2'si (n=65) kız, %48.8'i (n=62) erkek olup; yaşları 3 (36 ay) ile 6 (72 ay) arasında değişmektedir. Çocukların yaşları ortalaması ise 4.7'dir.

Ölçeğin Geliştirilmesi

Ölçek geliştirilirken ilk olarak yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelenmiş, saldırganlığa ilişkin kavramlar hakkında kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve literatürde bu konuya ilişkin ölçek bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde literatürde okul öncesi dönem çocukları için Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilmiş "Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği" (Preschool Social Behavior Scale) haricinde başka bir ölçme aracına rastlanılmamıştır. Bu nedenle saldırganlık tiplerine yönelik olarak bir ölçek geliştirmek yerine "Saldırganlık Yönelim Ölçeği" geliştirilmesine karar verilmiştir. Ardından alanda yapılan saldırganlık tanımları doğrultusunda saldırganlık olarak nitelenen davranışlara ilişkin göstergeler tespit edilmiş ve ölçeğin teorik temellerinin Harvard Üniversitesi'nden Dollard ve bir grup araştırmacı tarafından 1939 yılında ortaya atılan 1989'da Leonard Berkowitz tarafından gözden geçirilerek düzenlenen Engellenme-Saldırganlık (Frustration-Aggression Hypothesis) Teorisi'ne dayanmasına karar verilmiştir. Daha sonra belirlenen göstergeler doğrultusunda madde havuzu oluşturulmuştur. Aşağıda saldırganlığa ilişkin tanımlar, göstergeler, göstergelere ilişkin maddeler ve alt boyutlara göre maddelerin sınıflandırılması verilmiştir.

Tablo 1. Saldırganlığa İlişkin Göstergeler ve Göstergelere İlişkin Yazılan Maddeler*

Saldırganlık	Bir kişinin başka bir kişiye, kendine ya da herhangi bir nesneye niyetli bir biçimde fiziksel ya da psikolojik olarak zarar vermesine neden olabilecek herhangi bir davranıştır (Moustonen & Pulkinen, 1991; Akt. Korkut, 2002; Miller, 2002)	
	Fiziksel Saldırganlık	İlişkisel Saldırganlık
Saldırganlık Türleri	Vurma, ısırma, zorla çekme/çekiştirme, çimdikleme, yumruklama, tekme atma, nesnelere zorla alma ya da kapıları çarpma, kendi vücudunu kanatma, başını yerlere ya da duvarlara vurma gibi fiziksel olarak kasti bir şekilde zarar verme şeklinde görülen davranışlardır.	Bir başka kişiyi dışlama, dedikodusunu yapma, ona isim takma veya kötü söz söyleme, tehdit etme, ona karşı küçümseyici bir şekilde yüzünü buruşturma ya da omuz silkme gibi davranışlara ilaveten o kişinin dışlanmasını sağlama gibi kasti bir şekilde zarar verme amacını taşıyan davranışlardır.
Kaynaklar	Crick & Grotpeter, 1995 Zahavi & Asher, 1978; Coie & Dodge, 1998; Akt. Carpenter & Nangle 2002 Miller, 2002 Crick, Werner ve diğ., ; Akt. Ostrov, Woods, Jansen, Casas, Crick, 2004	Crick & Grotpeter, 1995 Crick, Werner ve diğ., ; Akt. Ostrov, Woods, Jansen, Casas, Cick, 2004 Coie & Dodge, 1998; Akt. Ostrov, Gentile, & Crick, 2006 Séguin, 2009

Turkish Studies

		Coie & Dodge, 1998; Akt. Ostrov, Gentile, & Crick, 2006 Sèguin, 2009
Göstergeler ve Maddeler	➤ Vurma	➤ M1
	➤ Isırma	➤ M5, M18, M31
	➤ Zorla çekme/çekiştirme	➤ M14
	➤ Tekme atma	➤ M3
	➤ Nesnelere zorla alma	➤ M2
	➤ Çimdikleme	➤ M7, M23
	➤ Yumruklama	➤ M8, M28
	➤ Zarar verme	➤ M6, M19, M27, M29, M33
	➤ Kapıları çarpma	➤ M30
	➤ Vücudunu kanatma	➤ M24
	➤ Başını vurma	➤ M28
	➤ Dışlama	➤ M10
	➤ Tehdit etme	➤ M12
	➤ Dedikodu yapma	➤ M9
	➤ İsim takma	➤ M11
	➤ Kötü söz söyleme	➤ M32
	➤ Yüzünü buruşturma	➤ M16
	➤ Omuz silkme	➤ M17
➤ Dışlanmasını sağlama	➤ M15	
Ölçeğin Alt Boyutları	Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	M1, M2, M3, M5, M6, M7, M8, M14
	Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	M9, M10, M11, M12, M15, M16, M17
	Kendine Yönelik Saldırganlık	M18, M19, M23, M24, M25
	Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	M27, M28, M29, M30, M31, M32, M33

*Bu tablo açımlayıcı faktör analizi sonrasında yeniden düzenlenmiş olup, ölçekten atılan 4, 13, 20, 21, 22, ve 26. maddelere yer verilmemiştir.

Saldırganlık Yönelim Ölçeği'nin geliştirilmesi için ilk aşamada toplamda 51 maddelik bir form oluşturulmuştur. Oluşturulan formda başkalarına yönelik saldırganlık alt boyutunda 32, kendine yönelik saldırganlık alt boyutunda 10 madde ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutunda toplamda 9 madde yer almıştır.

Daha sonra oluşturulan bu 51 maddelik formun kapsam geçerliğini test etmek amacıyla psikoloji ya da psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans programlarından mezun, çocuk gelişimi alanında doktora yapmış 4 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarından dönüt almak üzere üçlü dereceleme (uygun/kısmen uygun/uygun değil) formu kullanılmıştır. Uzmanlardan bu formları kullanarak ölçekte yer alması düşünülen tüm maddeleri şu açılardan incelemeleri istenmiştir:

- Maddelerinin ölçülmek istenen durum açısından gerekliliği ve yeterliliği
- Maddelerin gelişimsel açıdan içinde bulunulan yaş grubuna uygunluğu,
- Ölçek maddelerinin alt boyutlara uygunluğu,
- Ölçek maddelerinin açıklığı ve anlaşılabilirliği.

Çocuk gelişimi alanındaki uzmanların görüşleri alındıktan sonra yukarıdaki kriterleri sağlamayan 18 madde formdan çıkarılmıştır. Aşağıda atılan maddelere ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Çıkarılan Madde

Çıkarılma Gerekçesi

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016

“Başkalarına iğneleyici şekilde bakar.”	Ölçülmek istenen saldırganlık özelliği açısından gereksiz olduğu ve gelişimsel olarak içinde bulunulan yaş grubuna uygun olmaması nedeni ile formdan çıkarılmıştır.
“Eşyalarla kavga eder.”	Ölçülmek istenen saldırganlık özelliği açısından gereksiz olduğu gerekçesi ile formdan çıkarılmıştır.
“Başkaları ile kavga eder.”	Ölçülmek istenen özellik açısından çok geniş olduğu nedeni ile formdan çıkarılmıştır.

Geriye kalan maddeler alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda Engellenme Saldırganlık Teorisine göre güçlendirilmiştir. Aşağıda güçlendirilen maddelere ilişkin örnekler sunulmaktadır:

Maddenin Uzman Görüşünden Önceki Hali

“Başkalarının saçını çeker.”

“Kendi vücudunu kanatır.”

Maddenin Güçlendirilmiş Hali

“Bir başkasının saçını can acıtıcı bir şekilde çeker.”

“Kendi vücuduna kanatmak amacı ile zarar verir.”

Ayrıca bazı maddeler de çocukların içinde bulunduğu yaş grubu açısından daha uygun hale getirilmiştir. Örneğin “Başkalarının dedikodusunu yapar.” maddesi hem Engellenme Saldırganlık Teorisine göre güçlendirilmek hem de çocukların yaş grubuna uygun hale getirilmek amacı ile değiştirilmiş ve “Zor duruma düşürmek amacı ile bir başkasının arkasından konuşur.” şeklini almıştır.

Maddelerde yapılan tüm bu değişikliklere ilaveten alan uzmanlarının görüşlerine sunulan formun en başında yer alan ve tüm maddeler için geçerli olan “... herhangi bir engelle karşılaştığında; ...” ifadesi de Engellenme Saldırganlık Teorisi ile daha uyumlu olması amacı ile “... tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan bir engelle karşılaştığında, ...” şeklinde düzenlenmiştir. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda maddelerin atılması sonucunda kalan 33 maddenin Türkçe’nin dil yapısına uygunluğu, ifadenin anlaşılabilirliği açısından incelenmek üzere Türkçe dil uzmanının görüşüne sunulmuştur. Daha sonra Türkçe dil uzmanının görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve ölçek uygulanmaya hazır hale gelmiştir. Ölçekteki maddelerin ilgili çocukta ne düzeyde görüldüğünü tespit etmek amacı ile 7’li likert dereceleme ölçeği kullanılmıştır. Bu dereceleme ölçeğinin değerleri “hiçbir zaman yapmaz” (1) ile “her zaman/sürekli yapar” (7) arasında değişmektedir. Bu ölçüm aracında 7’li likert dereceleme ölçeğinin seçilmesinin nedeni saldırganlık gibi olumsuz olarak nitelenen bir davranış açısından daha hassas bir ölçüm yapılmak istenmesidir.

Verilerin Toplanması

Veriler toplanırken uygun örnekleme yöntemi kullanılarak 5 ilden (Ankara, Antalya, Hatay, Konya ve Muş) çalışma grubuna dahil edilen okul öncesi öğretmenlerine ulaşılmış ve onların sınıflarında bulunan çocukların sınıf listelerinden 5 kız 5 erkek çocuk seçkisiz (random) bir şekilde seçilmiştir. Araştırmacılar tarafından verileri toplamak için öğretmenlerle yüz yüze ikişer kez görüşülmüş ve ölçek formlarına listeden seçilen çocukların sınıf liste sırasındaki yeri ve isminin kısaltması yazılmıştır. Çocukların isimlerinin ölçeklere yazılmasının nedeni öğretmenin hafızasında tutmasını kolaylaştırmaktır. Daha sonra ikinci aşamada ölçek formları toplanırken öğretmenlerden çocukların isimlerini ölçek formundan silerek araştırmacılara teslim etmeleri istenmiştir. Bu işlemlerin sonucunda toplamda 337 çocuk için öğretmenler tarafından doldurulan veriler elde edilmiştir. Araştırmanın verilerinin toplanması esnasında “eğer bir çocuk saldırgan ise sadece okulda

değil günlük hayatında da bu davranışları göstermelidir” hipotezinden hareketle aynı zamanda ölçek formlarını ebeveynlerden birinin de doldurması istenmiştir. Ancak ebeveynlere verilen formların yalnızca 77’sinin geri döndüğü görülmüştür. Puanların yansızlığına kanıt sağlamak amacı ile bu 77 ebeveynin çocukları için doldurduğu formlardan elde edilen puanlar ile aynı çocuklar için öğretmenlerin doldurduğu formlardan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce sapan (outlier) değerler düzeltilmiştir. Bu işlem sonucunda araştırmaya katılan toplamda 337 çocuğun öğretmeni tarafından saldırganlığa ilişkin değerlendirilmesi göz önüne alınarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu noktada ölçeğin geliştirilmesi sürecinde yalnızca açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Geçerliğe İlişkin Bulgular

Literatürde ölçek geliştirme çalışmalarında faktör analizi yapılabilmesi için ulaşılabilecek gereken örneklem büyüklüğü konusunda farklı görüşler olduğu bilinmektedir. Genel olarak örneklem büyüklüğünün ölçekteki madde sayısının 5-10 katı kadar olması istenmektedir (Kass & Tinsley, 1979; Kline, 1994; Pett, Lackey & Sullivan, 2003, Tavşancıl, 2010). Bu çalışmada da bu ölçüt göz önünde bulundurularak 33 maddeli ölçek formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, madde sayısının 10 katına denk gelecek şekilde 337 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Faktör analizine başlamadan önce verilerin uygunluğunu saptamak üzere KMO katsayısı hesaplanmış ve Barlett Sphericity Testi yapılmıştır. KMO değeri 0.93 olarak belirlenmiştir. Kaiser (1974) KMO değerinin 0.50’den büyük olması durumunda faktör analizinin gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir. Palant (2001) ise KMO değerinin 0.6’dan büyük olmasını önermektedir. Bu noktada elde edilen 0.93’lük KMO değerinin her ikisinden de yüksek olduğu ve çalışma grubunun faktör analizine uygun olduğunu söylemek mümkündür.

Barlett Sphericity Testi verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini kontrol etmek için kullanılabilir bir tekniktir. Bu test sonucunda chi-square test istatistiğinin anlamlı çıkması verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin bir göstergesidir. Çalışma içinde yapılan analiz sonucunda Barlett Testi anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 8584.327$; $p=0.00$). Bu durum ölçeğin deneme formunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir.

AFA sonucunda ölçeğin öz değerinin 1’den büyük dört faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu dört faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans ise %72.739’dur. Ölçekte hiçbir faktöre yük vermeyen madde bulunmamakla birlikte, birden fazla faktöre yük verdiği belirlenen 4., 13., 20., 21., 22. ve 26. maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Bu işlemden sonra da kalan 27 maddelik ölçeğin dört faktör altında toplandığı görülmüştür. Tablo 2’de maddelere ilişkin faktör yükleri ve ortak faktör varyansı sunulmaktadır.

Tablo 2. Faktör Yük Değerleri ve Ortak Faktör Varyansı

	Maddeler	Faktör				Ortak Faktör Varyansı
		1	2	3	4	
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	M1 Canını yakmak amacı ile bir başkasına (arkadaş, kardeş, yetişkin vb.) vurur.	.732				.701
	M2 Bir başkasının elindeki nesneyi zorla alır.	.742				.724
	M3 Bir başkasına zarar vermek amacı ile tekme atar.	.799				.795
	M5 Canını acıtmak için bir başkasını ısıtır.	.753				.755
	M6 Bir başkasının saçını can acıtıcı bir şekilde çeker.	.775				.759

Turkish Studies

	M7	Canını yakmak amacı ile bir başkasını çimdikler.	.737		.755		
	M8	Zarar vermek için bir başkasına yumruk atar.	.652		.722		
	M14	Bir başkasının canını acıtacak şekilde zorla çeker/çekştirir.	.718		.785		
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	M9	Zor duruma düşürmek amacı ile bir başkasının arkasından konuşur.	.823		.764		
	M10	Üzmek amacı ile bir başkasını kasten dışlar.	.893		.849		
	M11	Birini küçümsemek için ona hoşlanmayacağı bir isim takar.	.831		.795		
	M12	Bir başkasını tehdit eder.	.602		.672		
	M15	Bir başkasının dışlanmasını sağlar. (Örneğin arkadaşlarından birinin oyuna dahil edilmesine engel olur)	.846		.795		
	M16	Bir başkasına küçümseyici bir şekilde yüzünü buruşturur.	.780		.792		
	M17	Bir başkasını üzme için ona küçümseyici bir şekilde omuz silker.	.754		.762		
Kendine Yönelik Saldırganlık	M18	Kendini canını acıtmak için ısıtır.	.736		.626		
	M19	Öfkeli bir şekilde kendi canını yakmak için saçını çeker.	.812		.734		
	M23	Canını yakmak amacı ile kendini çimdikler.	.821		.753		
	M24	Kendi vücuduna kanatmak amacı ile zarar verir. (Örneğin vücudunu öfkeli bir şekilde kaşıyarak kanatmaya yaklaştırır)	.758		.696		
	M25	Kasten başını duvara, yere vb. vurur.	.660		.480		
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	M27	Eşyaları (Nesneleri) zarar verme amacı ile tekmeler.		.766	.720		
	M28	Eşyalara hiddetli bir şekilde yumruk atar.		.775	.738		
	M29	Eşyaları kırmak amacı ile fırlatır/yerden yere atar.		.754	.777		
	M30	Kapıları öfkeli bir şekilde çarpar.		.670	.689		
	M31	Zarar vermek amacı ile eşyaları ısıtır.		.703	.725		
	M32	Eşyalara bağırarak kötü söz söyler.		.731	.697		
	M33	Eşyalara tükürür.		.628	.580		
		Özdeğer	12.991	3.151	1.419	2.079	-
		Açıklanan Varyans (%)	48.11	11.66	7.70	5.25	-
		Açıklanan Toplam Varyans (%)	72.739				-

Bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için faktör yükünün en az .40 olması gerektiği ifade edilmektedir (DeVellis, 2003; Field, 2005). Tablo 2’de görüldüğü üzere birinci boyut faktör yükü .799 ile .652 arasında değişen 8 maddeden; ikinci boyut faktör yükü .893 ile .602 arasında değişen yedi maddeden; üçüncü boyut faktör yükü .821 ile .660 arasında değişen beş maddeden; dördüncü boyut ise faktör yükü .775 ile .628 arasında değişen yedi maddeden oluşmaktadır. Tüm faktörlerin toplam varyansın %72.73’ünü açıkladığı görülmektedir. Buna göre birinci faktör toplam varyansın %48.11’ini açıklamakta olup ilgili literatür doğrultusunda “başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık” olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör toplam varyansın %11.66’sını açıklamakta olup “başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık” olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü faktör toplam varyansın %5.25’ini açıklamakta olup “kendine yönelik saldırganlık” olarak isimlendirilirken; dördüncü faktör toplam varyansın %7.70’ini açıklamakta olup “nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık” olarak isimlendirilmiştir. Aynı çalışma grubu üzerinde ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. Alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 3’de sunulmaktadır.

Tablo 3. Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Alt Boyutlar	1. BYFS	2. BYİS	3. KYS	4. NYS
1.Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık (BYFS)	1	.683**	.374**	.688**
2.Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık (BYİS)		1	.311**	.535**
3.Kendine Yönelik Saldırganlık (KYS)			1	.527**
4.Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık (NYS)				1

Turkish Studies

** p<0.01

Tablo 3 incelendiğinde ölçeğin alt boyutları arasındaki korelasyonun .374 ile .688 arasında değiştiği ve 0.01 düzeyinde anlamlı farklılığa sahip olduğu görülmektedir.

Ölçeğin, bir ölçüte dayalı geçerliğini belirlemek amacıyla 2014-2015 eğitim öğretim yılının bahar yarıyılında ölçek geliştirme çalışması yapılan 337 çocuğun dışında ikinci bir çalışma grubu belirlenerek; bu çalışma grubuna Ankara il merkezinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 65'i kız, 62'si erkek olmak üzere 127 çocuk dahil edilmiştir. Çalışma grubuna araştırmacılar tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği”nin yanı sıra ölçüt olarak “Okul Öncesi Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” uygulanmıştır. Okul Öncesi Davranış Ölçeği Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilmiş olup; ülkemize uyarlaması Şen & Arı (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçüt olarak Okul Öncesi Davranış Ölçeği'nin tercih edilmesinde okul öncesi dönem çocukları ile yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılıyor olması etkili olmuştur. Ayrıca Okul Öncesi Davranış Ölçeği'nin açık/fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık alt boyutlarında yer alan maddelerin, ilgili yaş grubunda bulunan çocukların sergiledikleri saldırgan davranışlara iyi birer örnek sunuyor olması da ölçeğin ölçüt olarak seçilmesinde belirleyici olmuştur. Okul Öncesi Davranış Ölçeği'nin açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygulanım olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır (Şen & Arı, 2011). Bu çalışmada ilgili ölçeğin saldırganlığı tespit eden açık/fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık alt boyutları kullanılarak ölçüt geçerliği sınanmıştır. İlgili ölçeklerin alt boyutları arasındaki korelasyon katsayılarına tablo 4’de yer verilmektedir.

Tablo 4. Ölçüt Geçerliğine İlişkin Ölçekler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Ölçek	Okul Öncesi Davranış Ölçeği	Açık/Fiziksel Saldırganlık	İlişkisel Saldırganlık
36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği	Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	.875**	.681**
	Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	.705**	.761**
	Kendine Yönelik Saldırganlık	.340**	.061
	Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	.702**	.471**

** p<0.01

Tablo 4’de Şen ve Arı (2011) tarafından geliştirilen Okul Öncesi Davranış Ölçeği kullanarak gerçekleştirilen ölçüt geçerliğine ilişkin korelasyon katsayıları verilmektedir. Buna göre araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeğin birinci alt boyutu olan başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ile Şen ve Arı (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Okul Öncesi Davranış Ölçeği'nin açık/fiziksel saldırganlık alt boyutu arasında 0.01 düzeyinde anlamlı oldukça yüksek bir korelasyon olduğu ($r=.875$) görülmüştür. Aynı şekilde araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeğin başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutu ile Şen ve Arı (2011)'nin ölçeğinin ilişkisel saldırganlık alt boyutu arasında 0.01 düzeyinde anlamlı oldukça yüksek bir korelasyon olduğu ($r=.761$) belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeğin diğer alt boyutları Şen ve Arı (2011)'nin ölçeği ile tam olarak birbirine benzerlik göstermemektedir. Ancak temelde saldırganlığı ölçmeleri nedeni ile her iki ölçeğin alt boyutları arasındaki korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Bu bağlamda araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeğin kendine yönelik saldırganlık alt boyutu ile Şen ve Arı (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ölçeğin ilişkisel saldırganlık alt boyutu haricinde diğer alt boyutlar arasında 0.01 düzeyinde anlamlı .340 ile .702 arasında değişen korelasyonlar olduğu belirlenmiştir. Bu noktada elde edilen tüm bu sonuçlar araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçeğin bir ölçüte dayalı geçerliğe sahip olduğuna ilişkin kanıt olarak kullanılabilir.

Madde Analizi ve Güvenirliğe İlişkin Bulgular

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek üzere; ölçekte yer alan her bir madde için madde toplam korelasyonlarına bakılmış, açıklayıcı faktör analizi neticesinde belirlenen ölçeğin her bir boyutuna ilişkin Cronbach alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna ilişkin veriler tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Maddelere İlişkin Madde Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

Faktörler ve Maddeler	\bar{X}	S	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alpha Katsayısı
Faktör 1. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($\alpha=.946$)				
M1	2.62	1.81	.779	.940
M2	2.97	2.01	.802	.940
M3	2.08	1.66	.858	.935
M5	1.73	1.47	.779	.940
M6	1.78	1.48	.801	.939
M7	1.82	1.49	.809	.938
M8	1.96	1.47	.798	.939
M14	2.30	1.80	.844	.936
Faktör 2. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\alpha=.945$)				
M9	1.94	1.39	.807	.938
M10	2.22	1.60	.860	.933
M11	2.01	1.62	.836	.935
M12	2.08	1.66	.714	.945
M15	2.31	1.69	.838	.934
M16	2.24	1.69	.850	.933
M17	2.19	1.69	.821	.936
Faktör 3. Kendine yönelik saldırganlık ($\alpha=.853$)				
M18	1.19	.71	.637	.830
M19	1.20	.76	.761	.796
M23	1.13	.60	.747	.804
M24	1.12	.56	.666	.825
M25	1.14	.69	.552	.852
Faktör 4. Nesnelere/Eşyalara yönelik saldırganlık ($\alpha=.920$)				
M27	1.63	1.29	.769	.907
M28	1.50	1.15	.780	.906
M29	1.68	1.34	.833	.900
M30	1.56	1.19	.757	.908
M31	1.27	.906	.761	.910
M32	1.38	1.00	.760	.908
M33	1.36	1.01	.655	.918

Genel olarak güvenirlik katsayılarının .70 veya daha yüksek olması yeterli olarak değerlendirilmektedir (Nunnally, 1978). Ölçeğin tümüne ait Cra .957; birinci alt faktöre ilişkin Cra .946, ikinci alt faktöre ilişkin Cra .945, üçüncü alt faktöre ilişkin Cra .853 ve dördüncü alt faktöre ilişkin Cra .920 olarak bulunmuştur. Her bir alt boyutta yer alan maddelerin toplam test korelasyonlarına bakıldığında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık faktöründe madde toplam test korelasyonları incelendiğinde değerler ($r=.858$) ile ($r=.779$) arasında değişmektedir. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık faktöründe madde toplam test korelasyonları incelendiğinde değerler ($r=.860$) ile ($r=.714$) arasında değişmektedir. Kendine yönelik saldırganlık faktöründe madde toplam test korelasyonları incelendiğinde değerler ($r=.761$) ile ($r=.552$) arasında değişmektedir. Son faktör olan eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık faktöründe

Turkish Studies

madde toplam test korelasyonları incelendiğinde ise değerlerin ($r=.833$) ile ($r=.655$) arasında değiştiği görülmüştür. Madde toplam korelasyonlarının .30 ve daha yüksek olması ölçek maddelerinin geçerliğine bir kanıt olarak kullanılmaktadır (Nunnally & Bernstein, 1994). Bu ölçeğin madde toplam test korelasyonları incelendiğinde her bir maddesinin ($r=.30$)’un üzerinde olduğu ve dolayısıyla ölçülmek istenen özelliği ölçme amacına hizmet ettiği görülmektedir. Tüm bu bulgular ölçeğin yeterli derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bu bulgulara ilaveten ayrıca ölçekte yer alan her bir maddenin ölçülmek istenen özelliğe sahip olan bireylerle, özelliğe sahip olmayan bireyleri ayırt edip etmediği; toplamda ölçek puanlarına göre belirlenmiş olan üst %27 (ölçülen özelliğe yüksek düzeyde sahip olduğu varsayılan) ve alt %27’lik (ölçülen özelliğe düşük düzeyde sahip olduğu veya olmadığı varsayılan) grupların madde ortalama puanları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Bu veriler Tablo 6’de sunulmuştur.

Tablo 6. Ölçeğin Madde Analizi %27’lik Üst ve Alt Gruplar (n=90)

Maddeler	Grup	\bar{X}	S	df	t
M1	Üst Grup	4.60	1.620	178	19.970*
	Alt Grup	1.11	.349		
M2	Üst Grup	5.23	1.491	178	25.162*
	Alt Grup	1.11	.435		
M3	Üst Grup	4.02	1.835	178	15.452*
	Alt Grup	1.02	.148		
M5	Üst Grup	3.23	2.050	178	10.334*
	Alt Grup	1.00	.000		
M6	Üst Grup	3.38	1.987	178	11406*
	Alt Grup	1.00	.000		
M7	Üst Grup	3.42	1.982	178	11.588*
	Alt Grup	1.00	.000		
M8	Üst Grup	3.68	1.660	178	15.366*
	Alt Grup	1.00	.000		
M9	Üst Grup	3.22	1.694	178	12.825*
	Alt Grup	1.02	.148		
M10	Üst Grup	3.80	1.818	178	13.924*
	Alt Grup	1.08	.323		
M11	Üst Grup	3.75	1.990	178	13.062*
	Alt Grup	1.01	.105		
M12	Üst Grup	3.88	1.874	178	14.459*
	Alt Grup	1.02	.148		
M14	Üst Grup	4.67	1.599	178	21.175*
	Alt Grup	1.05	.274		
M15	Üst Grup	4.01	1.808	178	14.916*
	Alt Grup	1.10	.398		
M16	Üst Grup	4.02	1.860	178	14.739*
	Alt Grup	1.08	.323		
M17	Üst Grup	3.98	1.869	178	14.852*
	Alt Grup	1.04	.207		
M18	Üst Grup	1.57	1.235	178	4.435*
	Alt Grup	1.00	.000		
M19	Üst Grup	1.68	1.346	178	4.855*
	Alt Grup	1.00	.000		
M23	Üst Grup	1.43	1.091	178	3.765*
	Alt Grup	1.00	.000		

Turkish Studies

M24	Üst Grup	1.37	1.012	178	3.541*
	Alt Grup	1.00	.000		
M25	Üst Grup	1.43	1.122	178	3.663*
	Alt Grup	1.00	.000		
M27	Üst Grup	2.83	1.756	178	9.903*
	Alt Grup	1.00	.000		
M28	Üst Grup	2.51	1.670	178	8.579*
	Alt Grup	1.00	.000		
M29	Üst Grup	3.05	1.844	178	10.392*
	Alt Grup	1.02	.210		
M30	Üst Grup	2.70	1.705	178	9.456*
	Alt Grup	1.00	.000		
M31	Üst Grup	1.92	1.530	178	5.717*
	Alt Grup	1.00	.000		
M32	Üst Grup	2.18	1.613	178	6.989*
	Alt Grup	1.00	.000		
M33	Üst Grup	2.22	1.647	178	7.038*
	Alt Grup	1.00	.000		

*p<0.01

Ölçeğin %27'lik alt ve üst gruplarının madde puanları arasındaki farklara ilişkin t değerlerinin 25.162 ile 3.541 arasında değiştiği ve hepsinin de 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Maddelerin ortalama puanları ise 5.23 ile 1.00 arasında değişmektedir. Bu bulguya dayanarak ölçeğin tüm maddelerinin ölçülen özelliğe sahip olan bireyler ile olmayan bireyleri ayırt ettiği bir diğer söylem ile bireyler arasındaki farklılıkları ortaya çıkarabildiğini söylemek mümkündür.

Ölçek geliştirme sürecinin tamamlanmasının ardından yukarıda bahsedildiği üzere "eğer bir çocuk saldırgan ise sadece okulda değil günlük hayatında da bu davranışları göstermelidir" hipotezinden hareket edilerek bağımsız gözlemciler arasındaki uyuma da bakılmak istenmiştir. Bu amaçla öğretmenlerin yanı sıra çocukları en iyi tanıyan gözlemciler olan ebeveynlere de ölçek formu gönderilmiştir. Ancak bu formlardan sadece 77'si dönmüştür. Bu noktada puanların yansızlığına kanıt sağlamak amacı ile 77 ebeveynin çocukları için doldurdıkları formlardan elde edilen puanlar ile aynı çocuklar için öğretmenlerin doldurduğu formlardan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılmıştır. Tablo 7'de bu analize ilişkin sonuçlar sunulmuştur:

Tablo 7. Ebeveyn ve Öğretmenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

		Ebeveynler Tarafından Doldurulan Ölçek Formları	BYFS	BYİS	KYS	NYS
Öğretmenler Tarafından Doldurulan Ölçek Formları	Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık (BYFS)		.523*	-	-	-
	Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık (BYİS)			.464*	-	-
Ölçek Formları	Kendine Yönelik Saldırganlık (KYS)				.872*	-
	Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık (NYS)					.709*

* p<0.01

Yukarıdaki tabloya göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutlarında öğretmenler tarafından doldurulan formlar ile ebeveynler tarafından doldurulan formlar arasında 0.01 düzeyinde anlamlı orta ve yüksek (sırası ile r=.523, r=.464, r=.872, r=.709) korelasyonlar olduğu belirlenmiştir. Tüm bu bulgular puanların yansızlığına kanıt oluşturmaktadır.

Turkish Studies

Sonuç ve Öneriler

İlgili alan yazını incelendiğinde okul öncesi dönemde çocukların saldırganlıklarını belirlemek için sınırlı sayıda ölçme aracı (Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu, Ladd & Profilet Çocuk Davranış Ölçeği) olduğu ve bu araçların da Türkçe'ye uyarlandıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada literatürdeki saldırganlık tanımlarından (Moustone & Pulkinen, 1991; Akt. Korkut, 2002; Miller, 2002) ve saldırganlık ile ilgili olarak yapılan bazı araştırmalardan (Crick & Grotpeter, 1995; Zahavi & Asher, 1978; Coie & Dodge, 1998; Akt. Carpenter & Nangle 2002; Miller, 2002; Crick, Werner ve diğ., ; Akt. Ostrov, Woods, Jansen, Casas, Crick, 2004; Coie & Dodge, 1998; Akt. Ostrov, Gentile, & Crick, 2006; Sèguin, 2009) yola çıkılarak oluşturulan göstergeler temel alınarak “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” geliştirilmiştir.

Toplamda 27 maddeden oluşan ölçeğin alt boyutlarının isimlendirilmesinde araştırmanın özünde temel alınan “*Bir kişinin başka bir kişiye, kendine ya da herhangi bir nesneye niyetli bir biçimde fiziksel ya da psikolojik olarak zarar vermesine neden olabilecek herhangi bir davranış*” (Moustone & Pulkinen, 1991; Akt. Korkut, 2002; Miller, 2002) tanımından yola çıkılarak şu isimlendirmeler yapılmıştır: Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık.

Geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenirlik değerlerine bakıldığında, hem genel hem de faktörel bakımdan kabul edilebilir düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir. Bu noktada ölçeğin kapsam geçerliğinin belirlenmesinde uzman görüşleri, yapı geçerliğinin belirlenmesinde ise açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ayrıca Şen ve Arı (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” kullanılarak ölçüt geçerliğine de bakılmıştır. Tüm bu geçerlik çalışmalarının yanı sıra ölçeğin güvenirliğini saptamada Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Buna göre ölçeğin tümüne ait C_{α} .957; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt boyutuna ilişkin C_{α} .946, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutuna ilişkin C_{α} .945, kendine yönelik saldırganlık alt boyutuna ilişkin C_{α} .853 ve eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık alt boyutuna ilişkin C_{α} .920 olarak belirlenmiştir.

Tüm bu çalışmalar neticesinde elde edilen sonuçlar “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” nin geçerli ve güvenilir bir yapıda olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada ilgili ölçeği kullanılarak, 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını neye ya da kime yönelttikleri belirlemek mümkün görünmektedir. Saldırganlık Yönelim Ölçeği’ni başta okul öncesi öğretmenleri olmak üzere çocukla çalışan tüm araştırmacılar kendi amaçları doğrultusunda kullanabilirler. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlıklarını önlemek amacı ile eğitim programı hazırlayacak olan eğitimciler ön test ve son test esnasında bu ölçme aracını kullanabilirler. Gelecek çalışmalarda araştırmacılara doğrulayıcı faktör analizi yaparak ölçeğin mevcut faktör yapısını doğrulamaları önerilmektedir. Ayrıca ilgili ölçeği kullanarak saldırganlık kavramının bağımlı ve bağımsız değişkeleri ile ilgili çalışmalar yürütmeleri tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59-73.
- Berk, L. (2013). *Bebekler ve Çocuklar Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*. (Çev. Nesrin Işıkoğlu Erdoğan). Nobel Yayıncılık.

- Bernstein, I. H. & Gesn, R. P. (1997). On the dimensionality of the Buss/Perry aggression questionnaire, *Behavior Research and Therapy*, 35(6), 563-568.
- Bonica, C., Arnold, D. H., Fisher, P.H. & Zeljo, A. (2003). Relational aggression, relational victimization and language development in preschoolers. *Social Development*, 12(4), 551-562.
- Bryant, F. B. & Smith, B. D. (2001). Refining the architecture of aggression: a measurement model for the Buss-Perry aggression questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 35, 138-167. DOI Number: 0.1006/jrpe.2000.2302
- Can, S. (2002). *Aggression Questionnaire Adli Ölçeğin Türk Popülasyonunda Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması*, Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi.
- Carpenter, E. M. & Nangle, D. W. (2002). Effects of brief verbal instructions on aggression: A replication in a head start setting. *Child & Family Behavior Therapy*, 24(4), 21-38, DOI: 10.1300/J019v24n04_02
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen-Yeh, E. A. J. & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209-227.
- Coie, J. D., Clissen, A. H. N., Dodge, K. A., Hubbard, J. A., Schwartz, D., Lemerise, E. A. & Bateman, H. (1999). It takes two to fight: A test of realtional factors and a method for assessing aggressive dyads. *Developmental Psychology*, 35(5), 1179-1188.
- Crick, N. R. & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender and social adjustment. *Child Development*. 66, 710-722.
- Crick, N. R., Ostrov, J. M., Burr, J. E., Cullerton-Sen, C., Jansen-Yeh, E. & Ralston, P. (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Applied Developmental Psychology*, 27, 254-268.
- Çelik, H. ve Otrar, M. (2009). Saldırganlık envanterinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 29, 101-120.
- DeVellis, R. (2003). *Scale Development: Theory and Applications*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Donat Bacıoğlu, S. ve Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 169-187
- Faria, A. M. (2009). *Peer Interactions and School Readiness in Head Start Children: Physical Aggression, Relational Aggression and Prosocial Behavior*, Unpublished doctoral dissertation, University of Miami. (UMI Number 3358224)
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*. (2nd Ed.). London: Sage.
- Gülay, H. (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülay Ogelman, H. (2013) Aggression levels of 5- to 6-year-old Turkish children in terms of gender, age, and peer relations variables, *Journal of Research in Childhood Education*, 27(1), 1-16, DOI Number: 10.1080/02568543.2012.739987
- Gültekin, F. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerinin azaltılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 180-191.

Turkish Studies

- Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(5), 257-276.
- Harman, J. (2009). *A Comparison of Relational and Physical Aggression Correlates in Young Children*. Unpublished doctoral dissertation, University of Florida. (UMI Number 33674279)
- Hasta, D. ve Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1): 64-104.
- Kaas, R. A. & Tinsley, H. E. A. (1979). Factor analysis. *Journal of Leisure Research*, 11, 120-138.
- Kadan, G. (2010). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında (4-6 Yaş) Saldırganlık Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kline, R. B. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*. New York: Routledge.
- Korkut, F. (2002). *İfade edici saldırganlık ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması üzerine bir ön çalışma*. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 48-53.
- Miller, A. J.(2002). *Çocuklarda Depresyon*. (M, Işık. Çev.). İstanbul: Özgür Yayınları. (Eserin Orijinal İsmi, *The Childhood Depression Source Book*. Orijinal Basım Tarihi, 1998).
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Testing*. New York: McGraw-Hill.
- Nunnally, J. C. & Bernstein, I. (1994). *Psychometric Theory*. New York: McGraw Hill.
- Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen, E., Casas, J. F. & Crick, N. R. (2004). An observational study of delivered and received aggression, gender and social-psychological adjustment in preschool. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 355-371
- Ostrov, J. M., Gentile, D. A., & Crick, N. R. (2006). Media exposure, aggression and prosocial behavior during early childhood: A longitudinal study. *Social Development*, 15(4), 612-627.
- Pett, M. A., Lackey, N. R. & Sullivan, J. J. (2003). *Making Sense of Factor Analysis: The Use of Factor Analysis for Instrument Development in Health Care Research*. CA: Sage.
- Sèguin, J. R. (2009). The frontal lobe and aggression, *European Journal of Developmental Psychology*, 6(1), 100-119, DOI: 10.1080/17405620701669871
- Şen, M. ve Arı, M. (2011). Okul öncesi sosyal davranış ölçeği-öğretmen formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(2), 1-28
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel.
- Tsorbatzoudis, H., Travlos, A. K., & Rodafinos, A. (2012). Gender and age differences in self-reported aggression of high school students. *Journal of Interpersonal Violence*, 28, 1709-1725
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Kaynak, K.B. – Kan, A. & Kurtulmuş, Z. (2016). “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik “Saldırganlık Yönelim Ölçeği” Geliştirme Çalışması / Development of “Aggression Tendency Scale for 36-72 Months-Old Children””, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9385>, p. 1457-1474.